TÜRKİYE-ERMENİSTAN İLİŞKİLERİ

Ömer Engin LÜTEM

Ermenistan Başkanı Serj Sarkisyan Tüm Ermeniler Ermenistan-Diaspora Altıncı Konferansında 18 Eylül 2017 tarihinde yaptığı uzun bir konuşmada Türkiye-Ermenistan ilişkilerine değinmiştir.

Türkiyenin 2009 tarihli Zürih Protokollerini uygulamayı reddettiğini, böylelikle hükümetinin bölge barışı ile ilgilenmediğini tekrar dünyaya gösterdiğini belirten Sarkisyan protokolleri 2015 yılında Millet Meclisi gündeminden çıkardığını ve bu durumu Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda da dile getirdiğini söylemiştir.[1]

Protokoller artık güncel bir sorun değildir. Bu durum karşısında Başkan Sarkisyanın bu konuyu ele alması vaktiyle Protokoller nedeniyle Diasporada çok eleştirilmiş olmasına ve bu eleştirilerin, kuşkusuz çok azalmış olmakla beraber, halen de var olmasından ileri gelmektedir. Ermenistan-Diaspora Altıncı konferansında Protokollerin Diaspora temsilcileri tarafından ele alması olasılığı karşında Sarkisyanın ön almaya çalıştığı görülmektedir.

Türkiyeye ilişkin olarak Sarkisyan soykırım konusuna da değinmiştir. Türkiyenin devamlı soykırımını reddetmesinin modern medeniyet değerlerine açıkça saygısızlık olduğunu, o nedenle uluslararası toplumun ve Diasporanın bu konuda yeni bir strateji kabul etmeleri gerektiğini söylemiştir. Ayrıca dünyanın önde gelen birçok ülkesinin Ermeni soykırımını tanıdığını ve kınadığını belirten Sarkisyan bu ülkelerde yaşayan Ermenilerin zaferlerini ilan edebileceklerini ve bu ülkelerle yeni bir gündem saptanması için işbirliği yapabilecekleri ifade etmiştir.[2]

Son yıllarda Ermeni soykırım iddiaları konusunda, Uluslararası Adalet Divanının soykırım fiilinin hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kanıtlanması gerektiği hakkındaki kararı (2007 Bosna Hersek Davası), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Perinçek Davası kararındaki 2015 olaylarını soykırım olduğu hakkında tarihçiler arasında görüş birliği olduğunu kabul etmemesi ve ayrıca Yahudi Holokostu ile Ermeni soykırım iddialarının birbirinden farklı olduğunu belirtmesi, 1915 olaylarını soykırım olarak kabul etmeyen yabancı tarihçilerin sayısında görülen artış ve Tehcirin 100. yılında beklenenden daha az sayıda ülke parlamentosunun soykırım iddialarını kabul etmesi, ancak bu ülke hükümetlerinden bazılarının, sonradan, parlamento kararlarını yumuşatan beyanlarda bulunmaları, Ermenilerin soykırım iddialarını geniş kabul görmesi politikasının başarılı olmadığını yeterince göstermiş bulunmaktadır. Ayrıca Ermenilere göre bu ülkelerin soykırım iddialarını tanınmak ile yetinmemeleri ve Türkiyenin de bu iddiaları kabul

etmesine yardımcı olmaları (Türkiyeye baskı yapmaları) da beklenmektedir. Ancak bu konuda hiçbir ülke girişimde bulunmamıştır.

Kısaca, Ermenistanın diğer ülkelerin yardımıyla, Türkiyeye soykırım iddialarını kabul ettirme politikası başarısız olmuştur. Bunun en iyi kanıtı da, başkan Sarkisyanın bu konuda yukarıda değindiğimiz yeni bir strateji ve yeni bir gündem saptanması ifadeleridir.

Türkiyenin soykırım iddialarını kabul etmesi Ermenilerce iki yönden önem arz etmektedir. Birincisi adaletin yerine getirilmesi formülü altında yüz yıldan beri Ermeni kiliseleri, siyasi partileri, dernekleri tarafından bir tür beyin yıkamaya maruz kalmış bulunan Ermeni toplumlarınca Türkiye ve Türklere karşı duyulan ırkçı nefret gibi ilkel duyguların ifade edilmesidir. İkinci bir neden ise nispeten yakın bir zamanda ortaya çıkmış olan Türkiyeden tazminat ve belki de toprak istenmesi için bir dayanak bulunması gereğidir ki Türkiye soykırımı kabul ettiği takdirde bu en mükemmel bir şekilde sağlanmış olacaktır. Ancak böyle bir olasılık mevcut değildir.

Bu konuda son olarak değinmek istediğimiz husus yeni strateji ve gündem saptanması işinin Diaspora Ermenilerinden beklenmekte olması ve bu konuda Ermenistanın yapması gerekenlerden hiç bahsedilmemesidir. Soykırım konusunda Diasporanın başlıca rolü oynaması Ter-Petrosyan başkanlığı döneminde (1991 □□□□□ bulunmuş bir formüldür. Böylelikle o dönemde zaten büyük sıkıntıları olan Ermenistan yeni bir yük altına girmemesi ayrıca Türkiye iyi ilişkileri daha da bozulmaması sağlanmak istenmiştir. Ter-Petrosyan başkanlıktan 20 yıl önce ayrılmıştır; artık fikirleri pek geçerli değildir. Halen soykırımın konusunda Diaspora, Ermenistana göre daha aktif olmayı sürdürmektedir.

Türkiyenin soykırım iddialarını kabul etmesini mümkün olmadığına göre yeni bir strateji ve gündem saptanmasını durumu değiştirmeyecektir. Sarkisyan bu konuda Diasporaya görev vermek suretiyle Ermenistanı ve kendisini ileride ortaya çıkması olası eleştiriler ve tartışmaların mümkün olduğu kadar dışında tutmayı amaçlamış olabilir.

Başkan Sarkisyan Protokoller konusuna 19 Eylül 2017 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda yaptığı konuşmada da değinmiştir.[3] Ermenistanın Türkiye ile ikili ilişkilerine normalleştirmek için Ermeni soykırımının tanınmasını bir ön koşul olarak ileri sürmediğini ve Ermenistanın girişimi üzerine 2009 yılında iki ülke arasında Zürih Protokollerinin imzalandığını, ancak bu belgelerin tasdik edilmediğini, Türkiyenin bu konuda mantığa aykırı önkoşullar ileri sürdüğünü söylemiştir. (Hatırlanacağı üzere Türkiye Protokollerin onaylanmasını Karabağ Sorununda olumlu gelişmeler olmasına bağlamıştı.) Sarkisyan devamla, Türkiyenin bu belgeleri bir tür rehin gibi tutulup kendisine en uygun zamanda onaylamayı düşünüyorsa bunda yanıldığını belirttikten sonra Ermenistanın Protokolleri, olumlu bir gelişme getirmedikleri için, tamamen geçersiz olduğunu beyan edecekleri, 2018 baharına[4] bu protokoller olmadan girileceğini belirtmiştir. Ancak diğer yandan da iki devletin normal ilişkiler kurması ve sürdürmesinin mevcut sorunların ele alınması bakımından gerekli olduğunu da değinmiştir.

Aslında 2009 protokollerin onaylanmaması ve dolayısıyla uygulanmaması artık güncelliğini kaybetmiş bir konudur. Ermenistan, kamuoyundan gelen ve bu hususta basiretsiz veya beceriksiz hareket edildiği yolundaki eleştirileri karşılayabilmek üzere Protokolleri Millet

Meclisinin haftalık gündeminden çıkartmış, 2015 yılında ise Meclisten geri çekmiştir, ancak bu belgeleri reddettiğini açıklamamıştır.

Türkiye ise, normal prosedürü izleyerek Protokolleri T.B.M.M. Dışişleri Komisyonuna göndermiştir. Bu işlem her milletvekili seçimden sonra tekrarlanmıştır. Dışişleri Komisyonu bu belgeleri henüz görüşmemiştir. Komisyon kendi gündemini kendi tayin ettiğinden, bunda usul bakımından bir aykırılık yoktur.

Sarkisyanın sözlerinden Ermenistan Cumhuriyetin 100. yılının ilânında önce, kendi kamuoyunda bir puan kazanmak üzere, Protokolleri denonse edeceği (geçersizliğini ilan edeceği) anlaşılmaktadır. Türkiye ise böyle bir usule başvurmadığına göre Ermenistan uluslararası alanda uzlaşmaya önem vermeyen bir ülke durumuna düşmüş olacaktır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulda Sarkisyandan önce konuştuğu için kedisine hemen cevap verebilmesi mümkün olamamıştır. Buna karşılık Erdoğan konuşmasında Güney Kafkasya sorunlarına çok kısa dahi olsa değinerek kanımızca önemli ifadelerde bulunmuştur. Cumhurbaşkanı Karabağ, Abhazya ve Güney Osetya anlaşmazlıklarını çözümleyebilmek için daha fazla çaba harcanması gerektiğini, bu gün ihmal edilen bir bunalımın yarın bölgesel ve hatta global bir anlaşmazlık haline dönüşebileceğini ifade etmiştir.[5]

Türkiyenin Karabağ sorununun çözümü alanında çekincesiz bir şekilde Azerbaycanın yanında yer aldığı bilinen bir hususdur. Abhazya ve Güney Osetya sorunlarının çözümlenmesine aynı derecede önem vermesi, iyi ikili ilişkilere rağmen Rusyanın Kırımda, Ukraynada olduğu gibi Abhazya ve Güney Osetya politikalarını Türkiyenin tasvip etmemeye devam ettiğinin bir ifadesidir.

Protokoller konusuna geri dönecek olursak artık Türk kamuoyunda bu belgelere hemen hiç önem verilmediği görülmektedir. Bu durum Taşnakların dahi dikkatini çekmiş olup bu partinin dış ilişkilerinden sorumlu Giro Manoyan bir konuşmasında Protokoller konusunda olumlu bir gelişme olacağına inanmadığını, bunun Türkiyenin birçok iç ve dış sorunları olmasından ve gündeminde Ermenistanla ilişki kurmak gibi bir sorunu bulunmamasından ileri geldiğini söylemiştir.[6]

Ermeni tarafında ise Diaspora, soykırımını kabul etmediği sürece Türkiye ile her türlü anlaşma veya uzlaşmaya karşı olmuştur. Genelde bu kadar katı bir tutumu olmayan Ermenistan kamuoyun da son zamanlara olumsuz kanıların güçlenmeye başladığı görülmektedir. Bir Amerikan kuruluşu olan Caucasus Reserch Resource Centers (CRRC) tarafından 2015 yılında yapılan bir kamuoyu yoklamasına göre, cevap verenlerin yaklaşık yarısı, Türkiye- Ermenistan sınırının açılmasını Ermenistanın milli güvenliğine zarar vereceği cevabını vermişlerdir.[7] Ayrıca %82si de Türkiyeye güvenilmeyeceğini ifade etmiştir. Bu tepkileri toplumsal paranoya olarak nitelendirmek mümkündür. Ancak, devamlı olarak Türklerin ve Türkiyenin karalandığı, aşağılandığı bir ortamda kamuoyunun başka türlü düşünmesi de zordur.

**Fotoğraf: http://vestikavkaza.ru*

[1] President attends 6th Pan-Armenian Armenia-Diaspora Conference, O*fficial Website of the President of the Republic of Armenia*, 18 Eylül 2017, http://www.president.am/en/press-release/item/2017/09/18/ President-Serzh-Sargsyan-took-part-in-Armenia-Diaspora-Conference/

[2] President attends 6th Pan-Armenian Armenia-Diaspora Conference.

[3] President partook in the session of the UN General Assembly, *Official Website of the President of the Republic of Armenia*, 20 Eylül 2017, http://www.president.am/en/press-release/item/2017/09/20/ President-Serzh-Sargsyan-attended-UN-General-Assembly/.

[4] Ermenistan Cumhuriyetinin 28 Mayıs 1918de kurulmasına gönderme yapıldığı anlaşılmaktadır.

[5] Erdogan Says More Efforts Needed to Settle Karabagh Conflict, *PanArmenian*, 20 Eylül 2017.

[6] Giro Manoyan Says Armenian Presidents Statement on Zurich Protocols Was Right, *168.am*, 20 Eylül 2017.

[7] Yerevan Signals Scrapping of Turkish-Armenian Accords, *RFE/RL*, 20 Eylül 2017.

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: LÜTEM, Ömer Engin. 2026. "TÜRKİYE-ERMENİSTAN İLİŞKİLERİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2017 / 120. Aralık 22. Erişim Kasım 22, 2026. https://avim.org.tr/public/tr/Yorum/TURKIYE-ERMENISTAN-ILISKILERI-1

AVİM
AVRASYA İNCELEMELERİ MERKEZİ
CENTER FOR EURASIAN STUDIES

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26

@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır